

УДК 327

DOI dx.doi.org/10.30970/vir.2018.44.0.9434

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ФОРМА ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ

Олександр Феденко, Василь Панасюк

*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, 79008,
e-mail: analitik35@gmail.com*

У своїй статті автори зробили спробу проаналізувати характер змін форм протиборства і збройної боротьби як одного з її елементів. Висвітлено погляди російських військових теоретиків, які готувались до війни цілеспрямовано.

Розкрито основні форми і способи ведення гібридної війни як феномену, що проявляв себе давно а отримав конкретне визначення тільки на початку тисячоліття. Серед них автори акцентують увагу на перерозподіл ролей, коли замість класичної збройної боротьби на перше місце виходять методи інформаційного, політичного і економічного протиборства. Головним інструментом гібридної війни стає горезвісна «п'ята колона» – агентура впливу, контрольовані противником легальні і підпільні опозиційні групи, їх активна соціальна база, різні іррегулярні збройні формування місцевого населення.

Наступна відмінність – прискорена легалізація політичних сил, що виступили проти державної влади, шляхом визнання їх права представляти народ, який нібито виступив проти тиранії правителів, що діяли. При цьому всі методи боротьби за владу (включаючи збройну) з боку підконтрольних агресорові агентур впливу і опозиційних політичних угруповань (зокрема незаконних збройних) визнаються правомочними.

Характерною особливістю війн нового типу стає те, що політичні еліти і населення держави не відразу усвідомлюють, що відбувається. Невпевнені спроби політичного керівництва стабілізувати обстановку в країні найчастіше виявляються невдалими.

Веденням гібридної війни з Україною Росія намагається подолати власний комплекс неповноцінності відносно Сполучених Штатів, претендуючи на статус великої держави. І хоча на сьогоднішній день ніхто не погрожує напасти на Росію, антизахідна істерія знов використовується для відвернення уваги від внутрішніх економічних і соціальних проблем.

Ключові слова: боротьба; гібридна війна; збройні сили; протиборство; військовий конфлікт; форми і способи боротьби.

Сучасною об'єктивною реальністю стає глобалізація як багатомірна міжнародна інтеграція, що охоплює економічну, інформаційну, воєнно-політичну, правову, екологічну, культурно-гуманітарну та інші сфери. Різке збільшення різновидів зв'язків між об'єктами і суб'єктами системи світоустрою, що складається, знижує ступінь контролю над процесами виробництва і споживання з боку державних органів і сприяє появі якісно нових керуючих структур, які не асоціюють себе з конкретними країнами. Відповідно до цього, міжнародна воєнно-політична обстановка може формуватися вже не тільки за національними інтересами держави, а й за інтересами недержавних суб'єктів.

Отож сьогодні традиційні погляди на військові конфлікти також зазнають якісних змін. Однак не слід забувати фундаментальні вислови відомого військового воєначальника, теоретика та історика Карла фон Клаузевіца «Стратегічні прорахунки неможливо компенсувати тактичними успіхами». Балансування вектору зовнішньої політики України між Сходом і Заходом за роки незалежності спричинило сьогоднішню кризу. І навіть декларування або закріплення законами курсу Євроатлантичної інтеграції залишилось тільки звуком чи чорнилом на папері.

По-перше, війна і збройний конфлікт необхідно розглядати в ширшому спектрі форм протиборства. На перший план виходять інформаційна, політико-дипломатична, економічна форми боротьби. Війни і локальні конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ століття наочно підтверджують тенденцію зростання ролі цих «небойових» форм протиборства. Окрім того, якщо раніше їх застосовували з метою створення сприятливих умов для використання військової сили, то сьогодні і в перспективі задіяванням цих форм боротьби еventуальний противник прагнучиме досягти політичних і стратегічних цілей без застосування військової сили. По-друге, незважаючи на зростання ролі невоєнних засобів і форм боротьби, зберігається значення військової сили. Військова сила надає більшої ваги політичним, дипломатичним, економічним та іншим акціям. Економічне вимотування, блокада, інформаційний тиск і інші акції примушення підтримують і підкріплюють військовою потужністю і демонстрацією готовності її застосування. По-третє, спостерігається трансформація політичних і стратегічних цілей військових конфліктів, а також способів їхнього досягнення. Метою військового конфлікту, зазвичай, є примушення протилежної сторони до ухвалення політичних та економічних умов, які витікають з інтересів агресора. І якщо раніше цієї мети досягали захопленням і знищенням держави ворога з подальшим приєднанням або колонізацією його території, то зараз, насамперед, примушенням до зміни політичного керівництва і поетапної заміни основних напрямів політичної та економічної діяльності держави [1].

Відповідно до цих концептуальних змін начальник Генерального штабу ЗС РФ Валерій Герасимов ще в лютому 2013 року опублікував статтю з назвою, що «говорить» сама за себе – «Цінність науки в передбаченні». У ній мовилося, що «...правила війни» істотно змінилися. Зросла роль невоєнних способів у досягненні політичних і стратегічних цілей, які у багатьох випадках за своєю ефективністю значно перевершили силу зброї. Акцент використовуваних методів протиборства зміщується у бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невоєнних заходів, що реалізують із задіяванням протестного потенціалу населення [7].

Аналогічні погляди і у російського військового теоретика В. Сліпченко: «У збройній боротьбі майбутнього перемога може бути досягнута головним чином лише руйнуванням економічного потенціалу противника. Більш того, якщо противник, що обороняється не готовий до війни майбутнього, а всю ставку, як і у минулому, зробив на свої сухопутні війська, то, як вже зверталася увага, немає необхідності громити такі його збройні сили. Вони, за винятком засобів удару у

відповідь, не є ніякою загрозою для нападаючого і в умовах зруйнованої економіки приречені спочатку на втрату боєздатності, а потім і на повний розвал. У таких умовах неминуче звалиться і політичний устрій».

Проведений генерал-майором О. Владіміровим аналіз особливостей війни в сучасних умовах дав підставу йому зробити такі висновки: «Сучасна війна може розглядатися як боротьба ідеологій за домінування в управлінні світом, яка агресивно ведеться націями (державою) за допомогою геополітичних технологій, забезпечених інформаційною, економічною і військовою перевагою з періодичним застосуванням власне військових (збройних) засобів війни» [8; 4].

Ще два вислови фон Клаузевіца: «Війна є невід'ємною частиною конкуренції, боротьби людських інтересів і вчинків» – у цьому випадку Україна стала одним із об'єктів втілення ідеї Путіна про відновлення Імперії та вирівнювання балансу сил. У великій грі великих інтересів Україна стала «розмінною монетою» і українці самі частково у цьому винні. Тільки порівняння соціологічних досліджень про вступ до НАТО до війни і після її початку змінився з 11–18 % до 65–85 %.

«Війна є продовженням політики іншими способами» – у цьому контексті політика Путіна вирішується способом війни в Україні та Сирії. Говорячи про гібридність війни, треба розуміти схрещування традиційних і нетрадиційних способів ведення війни (агресивних дій). Іноді ці способи виходять за межі «законів і правил», конвенцій і гуманізму з погляду самих організаторів і учасників.

Кардинальні зміни, які відбуваються у світі, виникнення складних, а іноді й важкопрогнозованих ситуацій зажадало від керівництва країн світу перегляду національних військових доктрин, стратегічних концепцій і пов'язаних з ними поглядів на військове будівництво і застосування збройних сил.

Нова редакція Воєнної доктрини РФ вже містить нові форми і способи ведення гібридної війни, які Кремль сьогодні випробовує на території України відповідно до переліку характерних рис та особливостей сучасних військових конфліктів. До них з п.15 можна зачислити: ж) створення на територіях протиборчих сторін зони військових дій, що постійно діє; з) участь у військових діях іррегулярних збройних формувань і приватних військових компаній; і) застосування непрямих і асиметричних способів дій; к) використання політичних сил, фінансованих і керованих ззовні, суспільних рухів та ін.

У першому пункті «а» доволі чітко описано стратегію дій Росії при ескалації конфлікту щодо Криму та Донбасу: у наш час військовий конфлікт припускає «комплексне застосування військової сили, політичних, економічних інформаційних та інших засобів невоєнного характеру, що реалізуються з широким використанням протестного потенціалу населення і сил спеціальних операцій» [8].

У чому ж полягає принципова різниця між іррегулярною війною і війною традиційною? Традиційна війна – це війна (пряма військова конфронтація) між державами. Фокусом (мішенню) операцій є збройні сили країни як об'єкт нападу. Стратегічна мета полягає в тому, щоб знищити боєздатність противника,

захопити й утримати територію, забезпечити політичні зміни в країні – об'єкт нападу, мінімізувати втручання населення в бойові дії (тобто не допустити виникнення народного опору у формі партизанського руху).

Іррегулярна війна – це війна, в якій беруть участь не тільки держави, а й недержавні утворення. У фокусі операцій такої війни знаходиться населення країни як об'єкт нападу. Як відзначають експерти, народ є головною мішенню іррегулярної війни. Стратегічна мета спрямована на те, щоб захопити й утримати контроль над населенням через використання політичних, психологічних, інформаційних та економічних методів [2].

Існують як мінімум дві ключові відмінності гібридної війни від традиційної. Насамперед йдеться про перерозподіл ролей, коли замість класичної збройної боротьби на перше місце виходять методи інформаційного, політичного та економічного протиборства. Головним інструментом гібридної війни стає горезвісна «п'ята колона» – агентура впливу, контрольовані противником легальні і підпільні опозиційні групи, їхня активна соціальна база, різні іррегулярні збройні формування місцевого населення.

Аналізуючи події в Україні, можна засвідчити, що всі захоплення адміністративних будівель, територій та об'єктів здійснювали за чітко розробленими і заздалегідь прописаними планами. Всі учасники цих терористичних актів діяли узгоджено в режимі постійного уточнення порядку взаємодії. Сьогодні сили, задіяні противником у дестабілізації соціально-політичної обстановки в Донецькій, Луганській та інших областях України, чітко структуровані і поділяються на групи відповідно до своєї спеціалізованої спрямованості та призначення [8].

Класичним збройним силам відводять допоміжну роль підтримки головних гравців або демонстрації рішучості втрутитися, або прямої інтервенції.

Наступна відмінність – прискорена легалізація політичних сил, що виступили проти державної влади, шляхом визнання їхнього права представляти народ, який (нібито) виступив проти тиранії правителів, що діяли. У цьому випадку всі методи боротьби за владу (включаючи збройну) з боку підконтрольних агресорові агентур впливу та опозиційних політичних угруповань (зокрема, незаконних збройних) визнають правочинними, тоді як законні дії державних органів влади засуджують – як права людини, що порушують, і що пригнічують мирне населення. Тобто відбувається легітимізація підконтрольних агресорові претендентів на владу і делегітимізація системи, що діє, з її демонізацією. Роблять це незалежно від реального рівня підтримки населенням протистоячих сил. В основу гібридної війни покладено ідею прямого (без попереднього розгрому ЗС) знищення режиму, що діє, узяття під контроль влади в країні з використанням заздалегідь створеної на території противника власної «армії».

Регулярні ЗС у такому разі вводять в дію, якщо без цього не вдається їх розгромити. Внутрішній конфлікт, що виник, використовують як механізм легітимізації відкритої військової агресії, яку, зазвичай, провадять під прапором

захисту мирного населення від диктаторського режиму, що порушує права людини.

Головна ударна сила гібридної війни формується на території країни-жертви з її громадян, здебільшого не пов'язаних з силовими структурами, отож для позначення цього явища підходить термін «цивільна армія» [5].

Історія останніх десятиліть засвідчує небезпечну тенденцію: внутрідержавний конфлікт, що вибухнув у країні, стає своєрідним «полем тяжіння» для зовнішніх ворожих сил. Можна очікувати неявного зовнішнього вторгнення, в якому беруть участь загони бойовиків зарубіжних екстремістських організацій, антиурядові емігрантські структури, іноземні найманці і формування приватних військових компаній, сили спеціальних операцій і розвідки різних країн, кримінальні банди і просто «відморозки» – патологічні вбивці і насильники. В результаті важко зрозуміти, хто і за що бореться, де правда і де брехня. І країна поступово скочується до стану повного хаосу, внутрішньополітичної плутанини та економічного колапсу.

Характерною особливістю війн нового типу стає те, що політичні еліти і населення держави не одразу усвідомлюють, що відбувається. Невпевнені спроби політичного керівництва стабілізувати обстановку в країні найчастіше виявляються невдалими [8].

Сьогодні ми бачимо зародження і використання більшості ознак сучасної гібридної війни, які можливі для технологій того часу. Хочемо наголосити, що всі зазначені чинники тією чи іншою мірою використано у гібридній війні в Україні.

Володар Кремля не приховує прагнення домогтися беззастережного домінування Росії на пострадянському просторі, і в цьому випадку відома «формула Бжезинського» щодо неможливості відновлення могутності Росії без повернення собі контролю над Україною відіграє роль додаткового подразника [7].

І саме тут доречно подати висловлювання С. Караганова: «Ми [РФ – *зауваження автора*] не відсиджуємося в окопах, ми разом з китайцями головні постачальники безпеки в світі. Ми зупинили війну в Європі, зруйнувавши плани України. Якби Україна стала членом НАТО, війна була б неминучою. Китайці поставляють економічну безпеку, ми – військово-стратегічну. На жаль, інших постачальників безпеки зараз майже немає» [3].

І цей російський вплив набув таких загрозливих масштабів, що це змусило шефа британської розвідки Е. Паркера вперше виступити з публічною заявою 1 листопада 2016 року в The Guardian: «Вона [Росія – *ред.*] використовує весь спектр своїх державних органів для просування своєї зовнішньої політики за кордоном у дедалі більш агресивний спосіб – з допомогою пропаганди, шпигунства, диверсій і кібератак. Росія веде сьогодні діяльність по всій Європі та у Великій Британії» [7].

Це підтверджували і раніше та, як бачимо, підтверджують у сучасні часи змістом депеші, яка увійшла до історії як «Довга телеграма». Американський дипломат Джордж Кеннан застерігав у документі про «експансіоністські

тенденції Росії», попереджав, що «ця сила має ретельно розроблений і широко розповсюджений апарат для здійснення своєї політики в інших країнах, апарат дивно гнучкий і багатобічний, ним керують люди, досвід і навички підпільної роботи яких не мають аналогів в історії», проте дуже чуйно реагує на «логіку сили» [6].

З цього приводу в доповіді Національної розвідувальної ради США зазначено, що малоімовірним є і те, що Росія стане відкритішою та прогресивнішою державою до 2025 року [1, с. 19, 28, 83, 177].

Росія продовжує агресивно заперечувати західні цінності і виступає проти США. Веденням гібридної війни з Україною Росія намагається подолати власний комплекс неповноцінності відносно Сполучених Штатів, претендуючи на статус великої держави. І хоча сьогодні ніхто не погрожує напасти на Росію, антизахідну істерію знову використовують для відвернення уваги від внутрішніх економічних і соціальних проблем та для консолідації підтримки лідера країни напередодні президентських виборів.

Відповідно до зміни політичних цілей сучасної війни можемо констатувати зміну способів вирішення військових конфліктів, стратегічних цілей і завдань збройної боротьби. На зміну війні з послідовним знищенням угруповань збройних сил противника і позбавленням держави засобів для продовження військового конфлікту прийшли інші способи її ведення, що передбачають оволодіння ініціативою та перевагою в інформаційній сфері, проявляється економічна блокада, політична ізоляція, руйнування (нейтралізація) системи державного управління на місцях і блокування ресурсної бази, цілеспрямований інформаційний вплив на населення країни, підготовка і супровід міжнародної громадської думки, нейтралізація співчуваючих і потенційних союзників. Задіяно заходи щодо послаблення військового потенціалу. Так відбувається зсув центру тяжіння на завчасне зниження здатності держави противника та її ЗС до ведення військових дій [1].

Сьогодні змістом війни на прикладі України є сукупність економічного, політичного, дипломатичного, інформаційного, військового та інших видів впливу, де збройна боротьба, як бачимо, може не мати визначального значення. Як основну мету сучасних військових конфліктів слід розглядати примушення протиборчої сторони до зміни політичного курсу, ухвалення політичних і економічних рішень, що забезпечують панування одного з суб'єктів протиборства в контролі за використанням інформаційних, фінансових, енергетичних, сировинних, виробничих і матеріальних ресурсів у локальному, регіональному або світовому масштабі.

Якщо ж військовий конфлікт між будь-якими двома сторонами йде не за сценарієм «замовника», то дії стають активнішими. Досвід війни в Україні, Сирії засвідчує, що тоді в бій кидаються банди і найманці, зазвичай, з числа одноплемінників або єдиновірців. У конфлікт вступають сили спецоперацій країни-«замовника», а за необхідності – і регулярні війська, введення яких у «роздерту» війною країну обставляють формальним закликком «врятувати націю від геноциду». Постконфліктне врегулювання таких конфліктів, якщо на те не

буде схвалення «замовників», можливо тільки у форматі тимчасового вирішення проблем. Доки не буде відповідного сигналу від дійсного «замовника», конфлікт тлітиме і кровоточитиме далі [8].

У будь-якому випадку нам необхідно втілити в життя думку Голови Комітету Європарламенту у закордонних справах Е. Брока: «найгірше, що може трапитися з Росією – це якщо Україна стане демократичною і економічно успішною державою, де пануватиме верховенство права. Це буде катастрофою для Кремля...» [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобальні зміни світу – 2025. Доповідь Національної розвідувальної ради США. Переклад з англійської. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
2. Грачева Т. Армия на подхвате [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vprk-news.ru/articles/26404>.
3. Караганов С. Холодная война: прогноз на завтра [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.rg.ru/2017/10/20/karaganov-my-perezzhivaem-hudshiuu-holodnuuu-voynu-chem-predydushchaia.html>.
4. Микрюков В. Теории войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://nvo.ng.ru/concepts/2014-05-23/1_theory.html.
5. Сивков К. Во главе с «пятой колонной» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vprk-news.ru/articles/25667>.
6. Телеграмма посольства США в Москве № 511 («Длинная телеграмма») [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ilinskiy.ru/publications/sod/glprot-p2.php>.
7. Феденко О. В. Гібридна війна в Україні як фактор сучасної холодної війни для Росії / О. В. Феденко // Молодий вчений. – Херсон, 2017. – № 9(49). – С. 119–125.
8. Феденко О. Еволюція змісту сучасної війни / О. Феденко, В. Панасюк // Військово-науковий вісник. – Львів : НАСВ, 2015. – № 24. – С. 219–230.
9. Элмар Брок: худшее, что может случиться с Кремлем, – демократическая и экономически успешная Украина. – УНИАН, 23 декабря 2016 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://interfax.com.ua/news/interview/392660.html>.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018

Прийнята до друку 01.09.2018

HYBRID WAR AS A FORM OF ARMED FORCES

Oleksandr Fedenko, Vasyl' Panasyuk

*The National Academy of Land Forces of the Hetman Sagaydachniy,
32, Heroes of Maidan Str., Lviv, Ukraine, 79008,
e-mail: analitik35@gmail.com*

In the article the authors attempted to analyze the character of changes in forms of confrontation and armed struggle as one of its elements. They turn the spotlight on views of Russian theorists who purposefully prepared to the war.

The article clarifies main forms and means of conducting hybrid war as a phenomenon that emerged long before but received exact definition at the beginning of the millennium. The authors confine attention to redistribution of roles when methods of information, political and economic confrontation take center stage instead of classical armed struggle. The main instrument in hybrid war becomes the

notorious «the fifth column» that is turncoats, controlled by the enemy legal and clandestine opposition groups, their active social basis, different irregular armed formations of local population.

The following difference is in accelerated legalization of political forces that oppose the state authority by means of their right to represent people who allegedly clamor against tyranny of the acting rulers. Meanwhile, all methods of struggling for power (including armed struggle) on the part of controlled by the aggressor turncoats and opposing political groups (including insurgents) are acknowledged as legitimate.

Characteristic peculiarity of wars of modern type is the fact that political elites and state population do not straightaway recognize what happens. Uncertain attempts of political authority to stabilize situation in the country appear to be inefficient in most cases.

Waging war against Ukraine, Russia tries to overcome its own inferiority complex regarding The United States laying claim to the status of a hyper-power state. And though nowadays nobody threatens to attack Russia, anti-Western frenzy is used once again to deflect attention away from domestic economic and social problems.

Key words: struggle; hybrid war; armed forces; confrontation; military conflict; forms and means of struggle.